

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд

ФИЛМОВАТА РЕЖИСУРА В ЕПОХАТА НА ИНТЕРНЕТ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Докторант: Димитър Сергеев Геновски – Мартин

Рецензент: Проф. д.н. Божидар Стефанов Манов

Още в първия ред е важно и дори неизбежно да отбележа, че темата на предложения дисертационен труд е изключително актуална и дори закъсняла с оглед реалната ситуация в пространството Интернет, като отчетем огромната текуща продукция в мрежата. А в допълнение да си припомним, че първият аудиовизуален продукт, създаден специално и предназначен конкретно за Интернет е 5-минутният филм „1000 Moons“ (САЩ, 1998, реж. Крейг Джонсън). Т.е. не просто преди 25 години, а още в „праисторическото“ дигитално време на миналия ХХ век!

С две думи, гигантският скок в използването на мрежата Интернет и нейното пренасяне с аудиовизуална продукция настоятелно изисква специално внимание – както по отношение на творческия процес, така и като комуникативно пространство за разпространение, организиране и програмиране на безпределното съдържание. И разбира се, ефективното му ползване от милионите потребители по цялата планета, а защо не в обозримо бъдеще и в извънземието!

Очевидно, кандидатът Димитър Сергеев Геновски има полезен опит като режисьор на документални филми и телевизионни продукции (тв сериали, риалити формати), както и известен начален продуцентски опит в документални и късометражни игрални проекти. Като прибавим и подходящото му образование

(бакалавърска степен по режисура и магистърска по мениджмънт в екранните изкуства), предпоставките да се насочи към обобщаване на този натрупан творчески актив в следващата образователна и научна степен са налице. И той поднася на научното жури убедително подготвен и цялостно завършен дисертационен труд в споменатата вече актуална и неизследвана у нас област.

Дисертационният труд естествено започва с разумно и необходимо Въведение, което не само „вкарва“ читателя в предстоящото изследване, но систематизира намеренията на автора в иначе широката и опасно разлята практическа област Интернет. Така още в началото се очертава важната линия за функцията и влиянието на режисьорската фигура в процеса на създаване на дигитални продукции. И още тук се залага намерението да бъдат изследвани и анализирани функциите на изкуствения интелект като помощно средство в работата на филмовите режисьори.

И още нещо съществено, което се крие в следния цитат: „Функцията на режисьора не се изчерпва само до измислянето и реализирането на аудиовизуалното произведение, той се превръща във фигура с важно значение за последващата маркетингова стратегия“. Важно и вярно наблюдение, защото тъкмо в цялостния дигитален свят на Интернет творческите аспекти на филма неизбежно се преплитат с неговата последваща екранна съдба, подчинена изцяло на дигиталната среда като канал за разпространение, за комуникация със зрителите и за обратна връзка на режисьора. А именно в първата фаза на новата комуникативна реалност тя носи скрита, но важна „самообразователна функция“, ако си позволим да назовем така адаптирането на автора (режисьора) към новата дистрибуционна реалност, отбелязано в следните редове: „Мултидисциплинарната подготовка на филмовия режисьор му позволява да отговори адекватно на предизвикателствата и да съвместява функции, което

в същото време позволява разказваната история да се превърне в още по-лична и авторска.“

Този еволюция се развива пред очите ни и авторът основателно ѝ отделя подобаващо внимание, особено когато по-късно засегне и проблема за намесата на изкуствения интелект в творческия процес. Смыслът от подобно насочване на изследователското внимание се дефинира най-точно и аргументирано в самовъзложените изследователски задачи, които логично, последователно и пълноценно очертават кръга от потребните смислови акценти: анализ на дигиталния видео пазар; особености на съдържанието на дигитална среда и на филмовите тенденции; синтез на полезната информация с практическа насоченост; и най-важното - да се проведе експеримент, свързан с употребата на изкуствен интелект в работата на филмовите режисьори. А за систематизиране и осветяване на набелязаните задачи се ползват адекватни методи и инструментариум. Част от тази съществена работа е на първо място дефиниране на подходящ понятиен апарат, по неизбежност от английски термини, които вече необратимо са навлезли в ежедневна употреба, а нямат заместващ алтернативен термин в съвременния български език. Тази съществена цел е постигната напълно задоволително и неслучайно авторът я формулира като един от приносите в своя изследователски труд.

Но редом с това се очертава и втората, също толкова съществена изследователска задача, а именно практически експерименти с използване на изкуствен интелект в режисьорската работа в цялостна дигитална среда.

Безспорно, разработената дисертационна тема е непозната до днес в разработки и публикации от български автори. Приносното ѝ присъствие в дисертацията е определена заслуга на кандидата Геновски. Без да надценява творческите възможности на изкуствения интелект, той коректно отбелязва: „Вероятно, в

недалечно бъдеще, изкуственият интелект ще е способен да генерира, на приемливо ниво, всички необходими материали за създаване на мейнстрийм филм“. И е абсолютно прав. (Впрочем ранни подобни предтечи като спомагателни „матрици“ са известни в драматургическата практика отдавна, напр. програмата „Dramatica®The Next Chapter in Story Development“ от 1994 г. на компанията Write Brothers. Software for Writers). Но конкретно при въвеждане на понятието изкуствен интелект трябва да си припомним класиката на Айзък Азимов и неговите „Три закона на роботиката“, задължителни за всеки позитронен робот в разказите му и на които той трябва да се подчинява. За първи път те се споменават в разказа „Runaround“ от 1942 г. Т.е. проблемът за присъствието и (съ-)участието на изкуствения интелект в различни творчески области вълнува отдавна авторите. Но не е случайно, че тъкмо днес, при реална ситуация на огромен скок в усъвършенстването и разклоняването на изкуствения интелект, той се превръща в значим фактор, с който креативните професии неизбежно трябва да се съобразяват – било за балансирано и премерено включване като съавтор на биологичния творец (човека), било като превенция от неконтролирано клиширане и „типографско“ размножаване на стандартни матрици за евтина и безполезна „творческа“ конфекция.

В този смисъл много важна, съществена, дори основополагаща е констатацията на автора: „В творческата сфера обаче изкуственият интелект не превъзхожда човека, защото не е личност, а в изкуството личността и произведението са неизменно свързани.“ Принципно вярна теза, която изисква обаче не само лексикална, а донякъде и смислова редакция, а именно: **личност** да се замени с по-простото **субект**, т.е. индивид, който е развил своите вродени природни характеристики (качества) до уникална самостоятелност, а те изграждат неговите собствени субективни възможности на уникален автор. Защото именно чрез своите субективни творчески качества авторът осъществява своя творчески процес и вгражда в

произведението (режисьорът във филма) своята уникална субективност. В случая лексикалният нюанс дефинира **личността** като по-висша степен на **субекта**, което обаче не е относимо към всеки творчески индивид, а само към изключително талантиливи субекти (таланти, визионери, гении). Последните редове са препратка към идеите на Фройд за трите инстанции на човека.

Винаги съм посрещал резервирано и без въодушевление интервюта като **Приложение** към сериозен дисертационен труд, още повече с местни български професионалисти в съответна област (в случая Красимир Ванков, Мария Атанасова, Павел Колев). Защото те не казват и няма как да кажат нещо толкова съществено и значимо, че да обогати едно сериозно научно изследване, каквато е настоящата дисертация на Димитър Геновски. Съвсем друго би било, ако подобни приложения поднасят наистина откривателски текстове и идеи от предния фронт на световната практика, които (може би) биха добавили качествен принос към собствените авторски разсъждения, анализи и изводи.

В случая второто Приложение 2, назовано „Процесът на работа с ChatGPT. Алгоритъм на работата на ChatGPT“ е много по-интересно и относимо към настоящата дисертация, защото действително предлага конкретна информация извън общите думи в Приложение 1 и в този смисъл допълва разсъжденията, аргументите и изводите на докторанта Димитър Геновски. Не е било необходимо процесът на работа с ChatGPT да се описва и илюстрира с толкова подробно съдържание (детайли, персонажи, локации, междуличностни връзки и т.н.) Но пък от друга страна, приведените условни примери (епизоди, локации, дори диалози), косвено актуализират стойността на дисертацията, като по съвпадение и непряко, а по-скоро интуитивно, я свързват с текущата стачка на сценаристите в Холивуд, която *de facto* е

неизбежна първа стъпка срещу изкуствения интелект, потенциално предпочитан от продуцентите, особено при телевизионни сериали. (Междувременно стачката даде резултат и предстои подписване на Споразумение между сценаристите и продуцентите, което ще отчита подобен кръг въпроси).

Списъкът на публикациите на кандидата сочи съдържано, но коректно три статии, развити конкретно в рамките на дисертационната тема и публикувани в сериозни университетски издания (сборници на Русенския университет, НАТФИЗ и академичния Център за семиотични и културни изследвания), т.е. в акредитирани научни институции.

Справката за приносите винаги е деликатен документ, който обикновено затруднява кандидат-докторите и някои от тях съчиняват по 5-10 страници безсмислен преразказ на хилавата са дисертация, без да си дават сметка, че това не са приноси, а самозаблуда и наивен опит за заблуда на журито. Но в случая авторът се е ограничил разумно само в 3 точки (16 реда,) които обаче сочат действителни и реални факти: създаден понятиен апарат; проведен експеримент с изкуствен интелект; формулиране на насоки (препоръки) за младите филмови режисьори при работата им върху аудиовизуални произведения за дигитална среда. А това в условията на нашата малка аудиовизуална индустрия и липса на подобно изследване, е напълно достатъчно, при това без ненужна мегаломания.

В заключение следва да обобща: Предложеният дисертационен труд „Филмовата режисура в епохата на Интернет“ на докторанта Димитър Сергеев Геновски – Мартин, за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, отговаря като съдържание, структура, примери, анализи и обобщения върху тях,

плюс необходимите заключения, на изискванията за подобна защита.

Поради това предлагам на уважаемото научно жури да присъди на докторанта Димитър Сергеев Геновски – Мартин образователната и научна степен „доктор”!

Гласувам с ДА.

29 септември 2023 г.

Проф. д.н. Божидар Манов